

بازنگری در برنامه‌ریزی درسی رشته زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه

اشاره

زبان و ادبیات فارسی از مهم‌ترین ارکان هویت‌بخش ماست و ضرورت و اهمیت رشد و توسعه کمی و کیفی مطالعات در این حوزه نیز بر کسی پوشیده نیست. از آغاز تأسیس دانشگاه در ایران، زبان و ادبیات فارسی در میان رشته‌های علوم انسانی جایگاهی ویژه داشته است و هر ساله دانشجویانی در این رشته آموزش دیده‌اند و پژوهش‌های متعددی در این زمینه در دانشگاه شکل گرفته و به جامعه علمی عرضه شده است. یکی از موضوعاتی که سال‌هاست در میان استادان و برنامه‌ریزان آموزشی در دانشگاه‌ها مورد بحث است و به نوعی دغدغه علمی آنان شده است، تطبیق سرفصل‌های درسی در این رشته با مقتضیات زمان و ضرورت‌ها و نیازهای روز جامعه علمی است. در چند سال اخیر تلاش‌هایی برای بازنگری و طبعاً ایجاد تغییراتی در برنامه درسی رشته زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌ها - جسته و گریخته - انجام گرفته بود؛ اما اخیراً، در آذرماه امسال، نخستین گردهمایی بازنگری برنامه‌های درسی رشته زبان و ادبیات فارسی، به همت معاونت آموزشی وزارت علوم، در دانشگاه الزهراء برگزار شد.

در اینجا، نخست گزارش کمیته برنامه‌ریزی زبان و ادبیات فارسی از چند و چون برگزاری این گردهمایی، از نظر خوانندگان می‌گذرد و سپس مقاله‌ای به قلم آقای دکتر مهدی نیک‌منش، عضو هیئت علمی دانشگاه الزهراء، نقل می‌شود. این مقاله در کنار گزارشی از مباحث مطرح در همایش، تصمیمات این همایش را از ابعاد مختلف بررسی می‌کند و پیشنهادهایی را نیز مطرح می‌نماید. بدیهی است انعکاس مباحث مطرح‌شده در چنین مجامعی، که با هدف ارتقاء سطح آموزشی و علمی رشته زبان و ادبیات فارسی و در پی آن، تعمیق مطالعات و پژوهش‌های این حوزه انجام می‌شود، در کتاب ماه ادبیات، با هدف آشنایی علاقه‌مندان با زبان و ادبیات فارسی با چنین دغدغه‌هایی صورت می‌پذیرد و طبعاً استادان و دانشجویان می‌توانند نظرات خود را درباره کلیت مسئله و مباحث مطرح در این زمینه، به کتاب ماه ادبیات ارسال نمایند.

گزارش برگزاری نخستین گردهمایی بازنگاری برنامه‌های درسی رشته زبان و ادبیات فارسی

۱۹ و ۲۰ آذر ماه ۱۳۸۹

۱. متون نشر: دبیر کارگروه: دکتر احمد خاتمی، ۲. متون نظم: دبیر کارگروه: دکتر زهرا مباشری، ۳. کلیات ادبی: دبیر کارگروه: دکتر یحیی طالبیان، ۴. دروس عربی: دبیر کارگروه: دکتر جلیل تجلیل، ۵. دروس اختیاری: دبیر کارگروه: دکتر محمدجعفر یاققی، برنامه درسی دانشجویان غیر ایرانی: دبیر کارگروه: دکتر عباسعلی وفایی، دکتر غلامحسین غلامحسین زاده.

زمان برگزاری این گردهمایی روزهای ۲۹ و ۳۰ مهرماه تعیین شد؛ اما به جهت آنکه انجام این کار به زمان بیشتری نیاز داشت، مقدمات برگزاری آن در روزهای ۱۹ و ۲۰ آذر ماه فراهم آمد. برنامه گردهمایی بدین ترتیب اجرا شد:

۱. جلسه افتتاحیه ساعت ۸:۳۰ تا ۱۰ صبح. در این جلسه ابتدا دکتر زهرا مباشری، رئیس دانشگاه الزهراء و رئیس اجرایی گردهمایی، خیرمقدم گفت. سپس دکتر ابوالفضل حسینی، مدیر کل دفتر گسترش وزارت علوم، درباره برنامه‌های این وزارتخانه در زمینه بازنگاری برنامه‌های درسی مطالبی بیان کرد. در این جلسه، دکتر سیدعلی اصغر میرباقری فرد، دبیر علمی گردهمایی، درباره تاریخچه برنامه‌ریزی درسی و اهداف کمیته برنامه‌ریزی درسی در این گردهمایی و شرح برنامه‌های دو روزه سخن گفت.

۲. نشست‌های تخصصی: از ساعت ۱۰:۵ صبح تا ۱۲:۳۰ و ساعت ۱۴ تا ۱۷ کارگروه‌های شش‌گانه، دو نشست تخصصی برگزار کردند.

۳. نشست عمومی: از حدود ساعت ۹ تا ۱۳:۳۰ این نشست برای ارائه گزارش دبیران کارگروه‌ها و اعلام نظر شرکت‌کنندگان تشکیل شد. در این جلسه نمایندگان دانشگاه‌های کشور دیدگاه‌های خود را درباره برنامه پیشنهادی و گزارش دبیران کارگروه‌ها اعلام کردند. در پایان، دکتر میرباقری فرد نتایج حاصل از مذاکرات و نشست‌های تخصصی را جمع‌بندی و نکاتی بدین شرح اعلام کرد:

۱. برای هدفمند ساختن همه فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در داخل و خارج از کشور، ضرورت دارد سند راهبردی رشته زبان و ادبیات فارسی تدوین شود تا مجموعه فعالیت‌های علمی در این رشته، با هدف و بر اساس برنامه‌های مشخص انجام گیرد.

۲. گردهمایی بعدی نیز برای بررسی و نقد برنامه‌های پیشنهادی در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری تشکیل شود.

۳. گردهمایی اعضاء هیئت علمی دانشگاه‌ها در مناسبت‌های دیگر نیز تشکیل شود و در هر یک از این نشست‌ها موضوعات مختلف به صورت هدفمند مطرح و درباره آنها بحث و تبادل نظر گردد.

۴. نتایج این گردهمایی در کارگروه‌های تخصصی با حضور نمایندگان منتخب دانشگاه‌ها بررسی و نتایج آن به کمیته برنامه‌ریزی گزارش شود.

۵. برای تألیف منابع درسی با سازمان‌ها و مؤسساتی که مسئولیت تدوین کتب درسی را بر عهده دارند، جلسات ویژه‌ای تشکیل شود تا هم‌زمان با اجرای برنامه‌ها برای تألیف منابع درسی نیز اقدام مناسب انجام گیرد.

۶. همکاران دانشگاهی در تدوین سه فصل و شرح دروس مشارکت کنند.

۷. بازنگاری در برنامه درسی به طور مستمر ادامه یابد.

۸. دیدگاه‌های همکاران دانشگاهی به صورت مکتوب یا از طریق پست الکترونیکی دفتر گسترش وزارت علوم در اختیار کمیته برنامه‌ریزی قرار گیرد.

کمیته برنامه‌ریزی زبان و ادبیات فارسی

از سال ۱۳۷۹، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، بخشی از اختیارات شورای عالی برنامه‌ریزی را به دانشگاه‌های دارای هیئت ممیزه واگذار کرد تا دانشگاه‌ها متناسب با توان بالقوه و بالفعل خود و همچنین مزیت‌های نسبی منطقه‌ای، در بازنگاری و اصلاح برنامه‌های درسی مشارکت کنند. در سال ۱۳۸۴ معاونت آموزشی وزارت علوم در صدد برآمد تا نتایج واگذاری اختیارات بازنگاری در برنامه‌های درسی را بررسی کند. بدین جهت، در سال ۱۳۸۵ گردهمایی بزرگی با حضور نمایندگان گروه‌های آموزشی دانشگاه‌ها و اعضای شورای عالی برنامه‌ریزی در دانشگاه اصفهان برگزار شد و در مدت دو روز، جلسات متعددی در سطح گروه‌های آموزشی و کمیته‌های تخصصی برگزار شد و عملکرد دانشگاه‌ها در این زمینه بررسی و ارزیابی گردید. نتایج حاصل از این گردهمایی از آن حکایت می‌کرد که عملکرد دانشگاه‌ها در بازنگاری برنامه‌های درسی، هماهنگ نیست و تنها شمار معدودی از دانشگاه‌ها برای انجام این کار برنامه‌ریزی و به طور گسترده و جامع در برنامه‌های خود بازنگاری کرده و آن را به اجرا درآورده‌اند و بیشتر دانشگاه‌ها در این زمینه فعالیت مناسبی نداشته‌اند.

در رشته زبان و ادبیات فارسی نیز تنها معدودی از دانشگاه‌ها، از جمله دانشگاه شیراز و اصفهان، به صورت جامع برنامه‌های خود را بازنگاری و اجرا کرده بودند. برای پی‌گیری دستاوردهای این گردهمایی، دومین گردهمایی در دانشگاه تربیت مدرس و سومین گردهمایی در دانشگاه شهید بهشتی برگزار شد. سرانجام این نتیجه حاصل شد که در حوزه معاونت آموزشی وزارت علوم، کمیته‌های راهبردی تشکیل شود تا دستورالعملی منسجم برای بازنگاری جامع برنامه‌های درسی در همه دانشگاه‌ها تدوین کند. بعد از تدوین این دستورالعمل، کمیته‌های برنامه‌ریزی، از جمله کمیته برنامه‌ریزی زبان و ادبیات فارسی، فعالیت خود را در دوره جدید از سال ۱۳۸۷ آغاز کردند.

کمیته برنامه‌ریزی زبان و ادبیات فارسی، از همان آغاز بر اساس برنامه‌های جامع، اهداف مقاطع مختلف تحصیلی را تعریف کرد و برای تحقق آن اهداف، به تدوین برنامه‌های درسی همت گمارد. این کمیته در مرحله نخست، به تدوین برنامه درسی دوره کارشناسی زبان و ادبیات فارسی پرداخت و بر اساس اصول برنامه‌ریزی درسی و در نظر گرفتن کر این رشته برنامه جدید دوره کارشناسی را تدوین کرد. هم‌زمان، به جهت ضرورتی که احساس می‌شد، در یک کارگروه تخصصی، برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی برای دانشجویان غیر ایرانی در دوره کارشناسی ارشد و دکتری در دستور کار قرار گرفت و تدوین آن به انجام رسید.

بدان جهت که کمیته اهتمام جدی دارد تا دانشگاه‌ها در بازنگاری برنامه‌های درسی مشارکت پویا و جامع داشته باشند، بعد از فراهم آمدن این سه برنامه، تصمیم گرفت از دیدگاه‌های همکاران دانشگاهی استفاده کند. برای انجام این کار، مقرر شد گردهمایی دو روزه‌ای در دانشگاه الزهراء برگزار شود و از هر یک از گروه‌های آموزشی زبان و ادبیات فارسی دانشگاه‌ها و مؤسسات عالی، دو نماینده و همچنین نمایندگانی از «سمت»، «نشر دانشگاهی»، «پژوهشگاه علوم انسانی»، «فرهنگستان زبان و ادب فارسی» و انجمن‌های علمی در این گردهمایی حضور پیدا کنند و به نقد برنامه پیشنهادی بپردازند و پیشنهاد‌های خود را ارائه کنند. برای استفاده کامل از حضور همکاران دانشگاهی، کار گروه‌های تخصصی شش‌گانه بدین شرح تشکیل شد:

